

С.Д. Данияров* , Р.Е. Джансараева

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
*e-mail: smoke9988@mail.ru

БИЛІК ПЕН ЛАУАЗЫМДЫҚ ӨКІЛЕТТІКТЕРДІ АСЫРА ПАЙДАЛАНҒАНЫ ҮШІН ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖАУАПТЫЛЫҚТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бұл зерттеу лауазымдық өкілеттіктерден асып кетуге байланысты қылмыстық құқық бұзушылықтардың ерекшеліктерін талдауға бағытталған. Жұмыстың негізгі мақсаты – лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың типтік нысандары мен тетіктерін анықтау, сондай-ақ мұндай әрекеттер үшін қылмыстық жауапкершіліктің салдары мен ерекшеліктерін талдау. Зерттеу берілген мәселенің әртүрлі аспектілерін, соның ішінде құқықтық, социологиялық және криминологиялық аспектілерді қамтиды. Жұмыста теориялық және эмпирикалық талдау әдістері қолданылады, соның ішінде әдебиеттерге жүйелі шолу, сот практикасын талдау, сарапшылармен сұхбат және статистика. Алынған нәтижелер лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың табиғаты мен себептерін тереңірек түсіну, осындай әрекеттердің алдын алу және осы саладағы құқықтық реттеуді жетілдіру бойынша тиімді шараларды әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Қоғамдық билік аппаратын құрайтын адамдар өз өкілеттіктерінен асып, азаматтардың, қоғам мен мемлекеттің құқықтары мен заңды мүдделеріне зиян келтіретін ұзақ мерзімді жағдай бүкіл институционалдық жүйенің жұмысының бұзылуына, оның тиімділігінің төмендеуіне және, тиісінше, әлеуметтік процестер мен объектілерді басқарудың төмендеуіне әкеледі. Сонымен қатар, шенеуніктердің қылмыс жасауының бірнеше жағдайлары мемлекеттік биліктің беделін түсіруге, оның беделінің төмендеуіне әкеледі, нәтижесінде халықтың билік құрылымдарынан бас тартуы орын алады.

Түйін сөздер: функциялар, әлеуметтік-саяси, билікті асыра пайдалану, лауазымдық өкілеттік, мемлекеттік, муниципалдық, біліктілік, сыбайлас жемқорлық, қызметтік, жауапкершілік, құрам, өкілеттік беру.

S.D. Daniyarov*, R.E. Dzhansarayeva

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: smoke9988@mail.ru

Features of criminal liability for abuse of authority and official authority

This study focuses on the analysis of the features of criminal offenses related to abuse of official authority. The main purpose of the work is to identify typical forms and mechanisms of abuse of official authority, as well as to analyze the consequences and specifics of criminal liability for such acts. The study covers various aspects of this issue, including legal, sociological and criminological aspects. The work uses both theoretical and empirical methods of analysis, including a systematic review of literature, analysis of judicial practice, interviews with experts and statistical data. The results obtained can be used to better understand the nature and causes of abuse of office, develop effective measures to prevent such acts and improve legal regulation in this area.

A long-term situation in which the people who make up the apparatus of Public Power exceed their powers and harm the rights and legitimate interests of citizens, society and the state leads to a violation of the functioning of the entire institutional system, a decrease in its effectiveness and, accordingly, a decrease in the management of social processes and objects. At the same time, several cases of committing crimes by officials lead to a discrediting of state power, a decrease in its authority, as a result of which there is a rejection of power structures by the population.

Key words: functions, socio-political, abuse of power, official authority, state, municipal, qualification, corruption, official, responsibility, composition, assignment of authority.

С.Д. Данияров*, Р.Е. Джансараева

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: smoke9988@mail.ru

Особенности уголовной ответственности за превышение полномочий и должностных полномочий

Данное исследование фокусируется на анализе особенностей уголовной ответственности за превышение власти и злоупотребление должностных полномочий. Основной целью работы является выявление типичных форм и механизмов превышения должностных полномочий, а также анализ последствий и специфики уголовной ответственности за такие деяния. Исследование охватывает различные аспекты данной проблематики, включая юридические, социологические и криминологические аспекты. В работе используются как теоретические, так и эмпирические методы анализа, включая систематический обзор литературы, анализ судебной практики, интервью с экспертами и статистические данные. Полученные результаты могут быть использованы для более глубокого понимания природы и причин превышения должностных полномочий, разработки эффективных мер по предотвращению таких деяний и совершенствованию правового регулирования в данной сфере.

Долговременная ситуация, когда люди, составляющие аппарат общественной власти, превышают свои полномочия и наносят ущерб правам и законным интересам граждан, общества и государства, приводит к нарушению функционирования всей институциональной системы, снижению ее эффективности и, соответственно, к снижению управления социальными процессами и объектами. Кроме того, несколько случаев совершения чиновниками преступлений приводят к дискредитации государственной власти, снижению ее авторитета, в результате чего происходит отказ населения от властных структур.

Ключевые слова: функции, социально-политическая, превышение власти, должностные полномочия, государственный, муниципальный, квалификация, коррупция, служебный, ответственность, состав, присвоение полномочий.

Кіріспе

Мемлекеттік қызмет пен мемлекеттік басқару мүдделеріне қарсы қылмыстар көптеген жылдар бойы мемлекеттік аппараттың қызметін жетілдіру жағдайында көптеген заңгерлердің назарын аударды. Сонымен, 1892 жылы Н.И. Коркунов шенеуніктердің қылмыстары «жеке тұлғалардың құқық бұзушылықтарынан гөрі заңның беделіне нұқсан келтіреді, заң тәртібінің беріктігін өзгертеді, олар өз мемлекетінің мүдделеріне тікелей жауап береді. Сонымен бірге, шенеуніктерге берілген биліктің өкілеттіктері оларға құқық бұзушылықтарды оңай жасауға мүмкіндік береді, оларды қауіпті етеді, жеке тұлғаларды оларға қатысты қорғансыз жағдайға қояды. Ақырында, шенеуніктер өз өкілеттіктерін пайдалана отырып, жеке адамдар үшін мүлдем мүмкін емес осындай құқық бұзушылықтар жасай алады» (Коркунов 1892: 596).

Материалдар мен әдістер

Зерттеу барысында ғылыми танымның жалпы және жеке әдістері қолданылды. Танымның логикалық әдістерін қолдану (дедукция, индукция, ұқсастық және т.б.) зерттеудің түпкі

мақсатына жету призмасы арқылы қойылған міндеттерді зерттеуге мүмкіндік берді.

Нәтижелер және талқылау

Адамның өзінің лауазымдық жағдайын заңсыз пайдалануымен жасалатын қылмыстар үшін жауапкершілікті регламенттеу проблемаларын қарау, олардың ішіндегі ең қауіптісі лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдаланумен және паракорлықпен қатар лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдалану болып табылады (Смелова 2009: 29).

Лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдалану арқылы жасалатын қылмыстарды саралау мәселелері дәстүрлі түрде отандық қылмыстық-құқықтық ғылымға қызығушылық тудырады. Бұл мәселеге жүгіну әр түрлі ретті факторлардың кешеніне байланысты, олар жиынтықта мөлімделген тақырыпты өзекті етеді. Сонымен, өзектіліктің бірінші компоненті – әлеуметтік-саяси. Өздеріңіз білетіндей, қоғамдық билік қоғамда екі негізгі функцияны орындайды – әлеуметтік реттеу және әлеуметтік бақылау функциясы. Оларды сәтті жүзеге асыру, сайып келгенде, қоғамдағы тұрақтылық пен тәртіпті қамтамасыз етуі керек.

Билік пен халықтың мұндай қарама-қайшылығы әлеуметтік-саяси дағдарыстың басым белгісі болып табылады, оны жеңу қазіргі Ресей билігінің негізгі міндеттерінің бірі ретінде аталады. Зерттеудің маңыздылығын қамтамасыз ететін екінші компонент – моральдық-этикалық. Мемлекеттік және муниципалды билік органдарының лауазымды тұлғаларының өкілеттіктерін асыра пайдалану мен асыра пайдаланудың жүйелі практикасы мұндай әрекеттерді қоғамдық қызметшілердің өздері де, жалпы халық та әлеуметтік норма ретінде қабылдайтындығына әкеледі. Қоғамда тыйым салынған мінез-құлықтардың нақты рұқсат етілуі туралы идеялар басым бола бастайды. Мемлекеттік қызметке кірудің негізгі себебі әкімшілік ресурстарды теріс пайдалану немесе өкілеттіктерді асыра пайдалану арқылы жеке пайдаға пайдалану мүмкіндігі болып табылады. Билік өкілдері көрсеткен заңсыз мінез-құлық үлгісіне назар аудара отырып, елдің қарапайым тұрғындары заңды бұзуға оңай барады. Сайып келгенде, халықтың моральдық негіздерін біртіндеп «бұлыңғырлау» туралы айтуға болады (Греков 2007: 28).

Лауазымдық өкілеттіктердің артуы мемлекетке, қоғамға белгілі бір қауіп төндіреді, биліктің, құқық қорғау органдарының беделіне, мемлекеттік және муниципалды қызметкерлердің мәртебесіне нұқсан келтіреді-қоғамдағы сенімсіздік пен әлеуметтік шиеленісті тудырады, шенеуніктердің қызметіне теріс баға береді. Мемлекеттегі мұндай жағдай жеке тұлғаның заңды мүдделерін қалай бұзады, айтарлықтай материалдық зиян келтіреді, ал басқа жағдайларда моральдық лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдаланудан туындаған азаптар. Негізінде, бұл қылмыстық заңмен қорғалатын қоғамдық қатынастарды бұзады (<https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-kvalifikatsii-prevysheniya-dolznochnyh-polnomochiy/viewer>).

Билікті немесе лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану объектісі туралы мәселе пікірталас сипатында. Оны дұрыс анықтау қылмыстық әрекеттің әлеуметтік мазмұны мен заңды сипатын ашуға, ҚР ҚК 362-бабында көзделген қылмыстың қоғамдық қауіптілігінің сипаты мен дәрежесін анықтауға мүмкіндік береді. Қылмыс объектісінің осы қылмыстық-құқықтық норманың әрекет ету шекарасын белгілеу, дұрыс саралау және биліктің немесе лауазымдық өкілеттіктердің шектес қылмыс

құрамдарынан асып кетуін ажырату үшін маңызы зор. Қылмыстық құқықта қылмыс объектілерінің үш мүшелі жіктелісі қабылданды:

- жалпы-қылмыстық құқықпен қорғалатын қоғамдық қатынастар жүйесі;

- рулық-осы бірлікке байланысты өзара байланысты қылмыстық-құқықтық нормалар кешенімен қорғалатын біртектес әлеуметтік қатынастардың белгілі бір шеңбері;

- тікелей-қылмыстық заңның қорғалуына алынған және осы құрамның белгілері бар қылмыспен залал келтірілетін нақты қоғамдық қатынастар (<https://cyberleninka.ru/article/n/obekt-prevysheniya-vlasti-i-dolznochnyh-polnomochiy/viewer>). Қылмыстық құқық ғылымында қоғамдық қатынастарды қылмыстың жалпы объектісі ретінде тану түбегейлі қарсылық тудырмайды (Никифоров 1960: 228).

Лауазымдық қылмыстардың қоғамдық қауіптілігі жалпыға белгілі. Олар биліктің беделіне нұқсан келтіреді, мемлекеттік тәртіп пен тәртіпті әлсіретеді. Бұл қылмыстардың көпшілігі сыбайлас жемқорлық сипаттағы әрекеттерге негізделген, олардың арасында лауазымдық өкілеттіктерді теріс пайдалану және лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану өте кең таралған. Лауазымдық қылмыстардың негізгі ерекшелігі-қылмыстың арнайы субъектісі – лауазымды тұлғаның болуы. Дәстүр бойынша мамандар Қылмыстық кодексте бекітілген лауазымды тұлғаның белгілеріне назар аударады. ҚК – ге сәйкес лауазымды тұлғалар деп билік өкілінің функцияларын тұрақты, уақытша немесе арнайы өкілеттігі бойынша жүзеге асыратын не мемлекеттік органдарда, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында, мемлекеттік және муниципалдық мекемелерде, мемлекеттік корпорацияларда ұйымдық-өкімдік, әкімшілік-шаруашылық функцияларды орындайтын тұлғалар танылады. Лауазымды тұлғаның іс-әрекеттері мен келтірілген салдарлар арасындағы себеп-салдарлық байланыс сияқты объективті Тараптың маңызды белгісін анықтау үшін сот сарапшыларын, кәсіби қызметтің әртүрлі салаларындағы мамандарды тарту қажет (<https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ugolovnoy-otvetstvennosti-za-zloupotreblenie-dolznochnymi-polnomochiyami-i-prevyshenie-dolznochnyh-polnomochiy/viewer>).

Сыбайлас жемқорлық теріс әлеуметтік құбылыс ретінде қазіргі әлемнің көптеген мемлекеттері үшін маңызды проблемалардың бірі болып қала береді. Сыбайлас жемқорлық

қылмыстың таралу деңгейі мен ауқымы азаматтық қоғам институттарының даму дәрежесі мен индексін бағалауға мүмкіндік беретіні белгілі (<https://ru.wikipedia.org/wiki>) мемлекеттегі сыбайлас жемқорлықты қабылдау. Елдегі сыбайлас жемқорлық деңгейі неғұрлым жоғары болса, оның халықаралық аренадағы беделі соғұрлым төмен болады. Сыбайлас жемқорлықтың қауіптілігі оның мемлекеттік егемендікке елеулі қауіп төндіретіндігінде, оның саяси және экономикалық негіздеріне ғана емес, сонымен қатар мемлекеттік органдардың беделі мен беделіне де нұқсан келтіретіндігінде көрінеді. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланумен және парақорлықпен қатар, сыбайлас жемқорлық сипаттағы қылмыстардың бірі лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану болып табылады. Бұл әрекеттің әлеуметтік қауіптілігі, егер ол материалдық пайда алуға бағытталған болса немесе адамның өміріне немесе денсаулығына қол сұғумен байланысты болса, айтарлықтай артады. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың негізгі объектісі лауазымдық өкілеттіктерді теріс пайдалану кезіндегі қылмыстық қол сұғушылық объектісінен ерекшеленбейді, яғни мемлекеттік биліктің, мемлекеттік қызметтің және жергілікті өзін-өзі басқару органдары қызметінің мүдделері осындай болып табылады. Қосымша объект ретінде адамның денсаулығы, бостандығы, ар-намысы мен қадір-қасиеті, адамның және азаматтың конституциялық құқықтары мен бостандықтары және басқа да құндылықтар бола алады. Бұл заңсыз әрекеттің объективті жағы сипатталады, олар:

- біріншіден, лауазымды тұлғаның өкілеттіктерінен тыс айқын іс-әрекеттер жасау арқылы;

- екіншіден, азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін елеулі түрде бұзу түріндегі қоғамдық қауіпті салдарлардың басталуы;

- үшіншіден, құқыққа қайшы әрекет пен туындаған салдарлар арасындағы себеп-салдарлық байланыс.

Лауазымдық өкілеттіктерді теріс пайдаланудан айырмашылығы, лауазымдық өкілеттіктерден асып кеткен кезде жасалатын әрекеттер лауазымдық өкілеттіктерден, кінәлі адамның құзыретінен тыс болады. Лауазымдық өкілеттіктердің асып кетуі, мысалы, қызметтік

міндеттерін орындау кезінде лауазымды адамның іс-әрекеттер жасауында көрінуі мүмкін:

- басқа лауазымды тұлғаның (мәртебесі бойынша жоғары немесе тең) өкілеттіктеріне жатады;

- заңда немесе заңға тәуелді актіде көрсетілген ерекше мән-жайлар болған кезде ғана жасалуы мүмкін;

- лауазымды адам жеке-дара жасайды, бірақ басқа лауазымды адаммен немесе органмен келісім бойынша тек алқалы түрде не заңда белгіленген тәртіпке сәйкес жүргізілуі мүмкін;

- ешкімнің де, ешбір жағдайда да жасауға құқығы жоқ.

Лауазымды адам өзіне берілген өкілеттіктер шеңберінен шығып кетті ме деген мәселені қылмыстық-құқықтық бағалау үшін міндетті түрде белгіленуге және нақтылануға тиіс:

- лауазымды адамның жағдайын реттейтін құқықтық акт;

- тиісті нормативтік-құқықтық актінің нұсқамаларын бұзу нақты көрсетілген.

Барлық көрсетілген жағдайларда кінәлі жасаған саналы әрекет тиісті нормативтік құқықтық актінің шеңберінде берілген өкілеттіктер шегінен шығуға тиіс. Бұл ретте, егер лауазымды адамның белгілі бір іс-әрекеттері оның қызмет жөніндегі өкілеттіктеріне ешқандай қатысы болмаса, оларды қаралып отырған қылмысқа жатқызуға болмайтынын атап өткен жөн. Алайда, егер қаралып отырған қылмыс құрамы шеңберінде лауазымды адамдардың құқыққа қайшы әрекеттерінің нәтижесінде азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделері не басқа қылмыстың құрамын қосымша қамтитын қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделері елеулі түрде бұзылса, онда мұндай жағдайларда іс-әрекетті қылмыстардың жиынтығы бойынша саралау қажет. Көбінесе тиісті лауазымды адамның атынан заңсыз әрекеттер жасауға мүмкіндік алу үшін кінәлі адам өзін осы адам ретінде көрсетеді және осындай адамның атынан әрекет етеді. Белгілі бір лауазымды адамның өкілеттіктерін беру әртүрлі нысандарда болуы мүмкін: өзін тиісті лауазымды тұлға деп жариялау, құқық қорғау органдарының немесе өзге де органдардың нысанды киімдерін, лауазымды адамның жалған құжаттарын пайдалану. Конструкцияның ерекшеліктері бойынша лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың материалдық құрамы болады және азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды

мүдделерін не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін елеулі түрде бұзу түрінде кейіннен басталған кезде аяқталды деп танылады (<https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-prevyshenie-dolzhnostnyh-polnomochii/viewer>).

Қазақстан ҚК 1997 ж. 308-бапта мемлекеттік функцияларды орындайтын адамның (билік өкілінің) және лауазымды адамның (ұйымдық-өкімдік немесе әкімшілік-шаруашылық функциялардың иесі) билікті немесе лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланғаны үшін жауапкершілікті шектеді. ҚР ҚК 362-бабында (2014 ж.) билікті немесе лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану оның құқықтары мен өкілеттіктерінен тыс және елеулі зиян келтіруге әкеп соқтыратын іс-әрекеттер жасау ретінде регламенттелген. Бұл ретте «елеулі зиян» санаты баптың 14-тармағында заңнамалық ұйғарым алды. ҚР ҚК 3, онда қауіпті салдардың оннан астам түрі көрсетілген. Бұл тәжірибені Ресей қылмыстық заңнамасының ережелеріне сәйкес қарызға алу керек деп тану керек (<https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-prevyshenie-dolzhnostnyh-polnomochiy-v-zakonodatelstve-postsovetskikh-gosudarstv/viewer>).

Мемлекеттік билік мүдделеріне, мемлекеттік қызмет мүдделеріне және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында қызмет етуге бағытталған қылмыстар ең қауіпті болып табылады. Осыған байланысты нақты мән-жайларды қылмыстық-құқықтық бағалау (жасалған іс-әрекетте қылмыстың тиісті негізгі құрамының белгілерін белгілеуді білдіреді) лауазымдық өкілеттіктерден асып кету ерекше ғылыми қызығушылық тудырады. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың негізгі құрамы, яғни міндетті элементтерді жеңілдететін (жауапкершілікті төмендететін белгілерсіз) және ауырлататын (жауапкершілікті арттыратын белгілерсіз) мән-жайларсыз айқындайтын құрам лауазымды адамның азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерінің не заңмен қорғалатын қоғамның немесе ұйымның құқықтары мен заңды мүдделерінің елеулі бұзылуына әкеп соқтырған өз өкілеттіктерінен тыс айқын түрде шығатын іс-әрекеттер жасауы болып табылады. Объективті тараптың түрі бойынша қылмыстың құрамы материалдық болып табылады, сондықтан үш белгінің болуын анықтау қажет: әлеуметтік қауіпті әрекет, әлеуметтік қауіпті салдар және әрекет

пен туындаған салдарлар арасында туындайтын себеп-салдарлық байланыс. Лауазымдық өкілеттіктерден асып кетудің әлеуметтік қауіпті әрекеті белсенді әрекеттерді жасау болып табылады.

Осыған байланысты лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану түрлері айқындалды: субъектінің басқа лауазымды тұлғаның (мәртебесі бойынша жоғары немесе тең) өкілеттіктеріне жататын іс-әрекеттер жасауы; заңда немесе заңға тәуелді актіде көрсетілген ерекше мән-жайлар болған кезде ғана жасалуы мүмкін (мысалы, егер оның әрекеттері басқа адамдардың өміріне нақты қауіп төндірмесе, кәмелетке толмағанға қатысты қару қолданылмаса); лауазымды адам жеке-дара жасайды, бірақ тек алқалы түрде не заңда белгіленген тәртіпке сәйкес, заңмен келісе отырып жүргізілуі мүмкін. Басқа лауазымды адам немесе орган, ешкімнің де, ешбір жағдайда да жасауға құқығы жоқ.

Лауазымдық өкілеттіктерден асып кетудің субъективті жағы тек жасалған әрекеттердің қасақана сипатына ие деп анықталады, бұл кінәнің абайсыз түрімен аталған қылмыстарды жасау мүмкіндігін болдырмайды. Бұл ретте лауазымды адам өзіне жүктелген өкілеттіктерден тыс әрекет ететінін, азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін елеулі түрде бұзу түріндегі зардаптардың туындау мүмкіндігін немесе болмай қоймайтынын түсінеді және олардың басталуын тілейді немесе қаламайды, бірақ бұл салдарға саналы түрде жол береді не оларға немқұрайлы қарайды.

Субъективті жағы қылмыстың әртүрлі себептерімен сипатталады (кек, мансап, өзімшілдік және т.б.), бірақ олар қылмыстың біліктілігі үшін маңызды емес, бірақ жаза тағайындау кезінде ескеріледі. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану субъектісі қылмыстық жауаптылық жасына жеткен, арнайы белгілері бар — белгілі бір лауазымдық жағдайы бар жеке, есі дұрыс адам болып табылады (<https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovno-pravovye-voprosy-kvalifikatsii-osnovnogo-sostava-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>).

Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану бойынша қылмыстарды ашу мен тергеудің күрделілігі осы құрамның күрделілігімен, сондай-ақ осы қылмыс құрамының әртүрлі белгілері мен элементтерін түсіндіруге

бірыңғай көзқараспен байланысты. Осылайша, лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану біліктілігі проблемаларына байланысты мәселелер кешенін зерделеу қажеттілігі туындады. Кез-келген қылмыс құрамын құқықтық талдау дәстүрлі түрде қылмыс объектісі туралы мәселемен ашылады. А.Н. Трайнин былай деп жазды: «сот практикасы үшін маңызды мәселелерді — біліктілік мәселелерін шешу үшін объектіні белгілі бір қылмыстық іс — әрекет құрамының элементі ретінде зерттеу қажет» (Трайнин 1957: 364). Л.Б. Фадеев қылмыс объектісі қылмыс құрамының элементі ретінде көп қырлы қылмыстық-құқықтық маңызы бар екенін атап өтті. Қылмыс объектісінің ерекшеліктері мен қасиеттері қылмыстың әлеуметтік-саяси мазмұнын, оның заңды белгілерін толық ашуға мүмкіндік береді. Қылмыстық зорлық-зомбылық объектісін дәл анықтау ғана қылмыстық әрекеттерге дұрыс құқықтық баға беруге және соның салдарынан олармен күресудің ең тиімді әдістерін таңдауға мүмкіндік береді. Объектінің мәні мынада: заң шығарушы да, сот та қылмысқа қол сұғатын объектінің әлеуметтік маңыздылығына қарай заңды баға береді. Қастандық объектісінің қасиеттері қылмыс құрамының басқа элементтерінің мазмұны мен белгілерін түсінуге мүмкіндік береді. Зорлық-зомбылық объектісінің ерекшеліктері, көп жағдайда, қылмыстың барлық заңды құрылымын алдын-ала анықтайды (Фадеев 2010: 155). Құқықтық норманың диспозициясына сүйене отырып, лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану дегеніміз – лауазымды адамның өз өкілеттіктерінен тыс айқын көрінетін және азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін елеулі түрде бұзуға әкеп соқтырған әрекеттер жасауы. Мемлекеттік биліктің қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз ететін қоғамдық қатынастар лауазымдық өкілеттіктерден асып кетудің жалпы объектісі болып табылады. Әдебиеттегі қылмыстың түрлік объектісі «қылмыстар қол сұғатын мүдделер, олардың жасалғаны үшін жауапкершілік туралы нормалар бір тараудың шегінде орналасады және кейіннен рулық объектіні заңды түрде бөлудің теориялық негізі ретінде қызмет етеді және ҚК-нің сол тарауы шеңберінде біртекті қылмыстар топтары бойынша жеке-жеке сәйкес келеді» деп айқындалады (Фадеев 2010: 58). Қылмыстық кодекс шеңберінде қорғалатын қатынастардың мазмұны мемлекеттік және

муниципалдық қызметтің мүдделерін құрайды, олар мемлекеттік билік пен басқару аппаратының қалыпты жұмыс істеуі кезінде жүзеге асырылады (Фадеев 2010: 59). Осылайша, бұл қылмыстың бір түрі мемлекеттік органдардың басқару аппараттарының қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз ететін қоғамдық қатынастар деп санауға болады: басқа мемлекеттік органдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, сондай-ақ мемлекеттік және муниципалдық мекемелер. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың тікелей объектісі – мемлекеттік аппараттың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының жекелеген буындарының қалыпты жұмыс істеуін және беделін қамтамасыз ететін қоғамдық қатынастар. Қосымша объект ретінде азаматтар мен ұйымдардың, қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерінің құқықтары мен заңды мүдделері, ал ҚК-де көзделген жағдайларда азаматтар мен ұйымдардың меншігі, сондай-ақ азаматтардың денсаулығы болады. Мұның бәрі азаматтардың, ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделері міндетті қосымша, тікелей объект болып табылатындығын айтуға мүмкіндік береді. Заң шығарушы қоғамдық қауіпті салдарды мемлекеттік биліктің жекелеген буынының қызметін елеулі түрде бұзумен емес, азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін елеулі түрде бұзумен анықтауы кездейсоқ емес. Демек, лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың қоғамдық қауіптілігі, ең алдымен, азаматтардың немесе ұйымдардың бұзылған құқықтары мен заңды мүдделерінің дәрежесімен анықталады. Лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдалану кезінде азаматтардың, ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзу түріндегі қоғамдық қауіпті салдарлардың болмауы тек тәртіптік немесе әкімшілік жауаптылыққа әкеп соғуы мүмкін (Фадеев 2010: 70). Қылмыс объектісінен басқа, кез-келген құқық бұзушылықтың қажетті объективті элементі оның сыртқы, объективті жағы болып табылады. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың мазмұны қылмыс объектісін құрайтын және қылмыстық заңның қорғауындағы қоғамдық қатынастарға қоғамдық қауіпті қол сұғушылықтан тұрады. Бұл қол сұғушылық адамның қылмыстық ниетінің сыртқы жағын білдіретін әрекеттерден көрінеді. Сонымен қатар, басқа қылмысқа емес, тек осыған тән әрекеттерді анықтау өте маңызды. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану мыналардан тұрады: 1) қызмет бой-

ынша адамға берілген өкілеттіктер шегінен анық шығатын іс-әрекеттер; 2) азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделеріне не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіру; 3) кінәлінің өкілеттіктер шегінен тыс айқын шығуы мен туындаған салдарлар арасында себептік байланыстың болуы (Фадеев 2010: 71).

Түрі бойынша қылмыстың құрамы материалдық болып табылады, ол үшін белгілер міндетті болып табылады: әрекет, салдар және әрекет пен пайда болған салдарлар арасындағы себеп-салдарлық байланыстың болуы. Әрекет тек белсенді әрекет түрінде жүзеге асырылады. Қылмыстық кодексте көзделген іс-әрекетті сипаттайтын жалғыз белгі-бұл лауазымды тұлғаның өкілеттіктерінен тыс нақты әрекет жасау. Өкілеттіктер шегінен шығудың айқындығы лауазымды адамның өзіне жүктелген лауазымдық өкілеттіктерден тыс әрекет ететінін түсінуін білдіреді. Мәселен, С.Г. Айдаев «айқындық белгісі субъективті емес, объективті мазмұнға ие» деп жазады (Айдаев 2004: 32), сондықтан шенеуніктің өзіне берілген өкілеттіктерден тыс шығуы айналасындағыларға айқын болуы керек. Б.В. Волженкин бұл белгінің мағынасын түсіндіре отырып, «бұл ретте шенеунік өзі үшін өзіне тән (яғни, сөзсіз, анық) ЕО-ның өкілеттіктерінен тыс әрекет жасайтынын түсінеді» деп сенді (Волженкин 2000: 157). А.Я. Светлов «субъективті сәтте құқықтар мен өкілеттіктерден тыс «айқын шығу» ұғымына баса назар аударуды ұсынды, яғни. кінәлі өзінің қызметтік және билік құзыретінің көлемін жақсы біле отырып, одан асып түсетіні» (Светлов 1978: 173-174). Ұсынылған нысандардың кез келгенінде лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану адамның лауазымды адамның өкілеттіктерін тікелей орындауы кезінде жүзеге асырылуы тиіс екенін атап өткен жөн. Билікті асыра пайдаланғаны үшін жауапкершілік азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделері не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделері елеулі түрде бұзылған жағдайда туындайды, егер кінәлі өзіне жүктелген өкілеттіктерден тыс әрекет ететінін түсінсе (<https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskiy-analiz-obektivnyh-priznakov-prevysheniya-dolzhostnyh-polnomochiy/viewer>).

Б.В. Здравомыслов дұрыс атап өткендей: «билікті асыра пайдалану әрекеттері заңда көрсетілгендей сипатталады, өйткені олар лауазымды адамға берілген құқықтар мен

өкілеттіктерден асып түседі. Бұл белгіні лауазымды адам өзінің қызметтік құзыретіне кірмейтін, оған заңмен, жарғымен немесе ведомстволық нұсқаулықтармен немесе өкімдермен берілген өкілеттіктер мен құқықтардан асып түсетін іс-әрекеттер жасайды деген мағынада түсіну керек» (Здравомыслов 1956: 52). Мәселен, қарастырылып отырған қылмыстарды саралау кезінде лауазымды тұлғаның өкілеттік шеңберінің шегін белгілеу, сондай-ақ осы өкілеттіктердің нақты бұзылуын айқындау қажет. Біз талдап отырған іс-әрекеттер тек қасақана (тікелей немесе жанама ниетпен) жасалуы мүмкін екенін атап өткім келеді, бірақ сонымен бірге отандық заң шығарушы лауазымдық өкілеттіктерді теріс пайдаланумен байланысты қылмыстың құрамында мотив сияқты белгіні көрсетті: өзімшілдік немесе басқа жеке қызығушылық. Бұл ретте лауазымдық өкілеттіктерді теріс пайдалану мен лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдаланудың аражігін ажырату критерийі ретінде бірінші жағдайда ол өзінің өкілеттіктерін ресми түрде беруге тырысатынын, ал асып кеткен жағдайда адам өзінің ресми өкілеттіктерін пайдаланбайтынын, бірақ өзінің қызметтік жағдайын пайдаланатынын көрсете аламыз (<https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-kvalifikatsii-prestupleniy-svyazannyh-so-zloupotrebleniem-i-prevysheniem-dolzhostnyh-polnomochiy/viewer>).

Лауазымды адамдардың қызметін қылмыстық-құқықтық қорғау, оның ішінде лауазымды адамдар жасайтын әрекеттерді криминализациялау жолымен де жүзеге асырылады. Бұл лауазымды тұлғалар қызметінің жария сипатымен ғана емес, сонымен қатар мұндай қызметтің азаматтар мен ұйымдардың, нәтижесінде қоғам мен мемлекеттің құқықтарын жүзеге асыруға және заңды мүдделерін қорғауға әсер етуінің жан-жақты болуымен түсіндіріледі. Тәжірибені талдау көрсеткендей, қызметтің мүдделері, лауазымды адам өзінің қызметтік өкілеттіктерін пайдаланатын қызметтік борыш қызметі қолданыстағы заңнамаға қайшы келмейтін мемлекеттік және өзге де ұйымдармен тиісті нормативтік актілерден және еңбек шартынан туындайтын адамның міндеттерінің көлемімен анықталады (<https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-kvalifikatsii-prestupleniy-svyazannyh-so-zloupotrebleniem-i-prevysheniem-dolzhostnyh-polnomochiy/viewer>).

Бұл құрам ҚР ҚК 362-бабында көзделген салдарлар болған кезде лауазымды адам-

дарды өз өкілеттіктерінен тыс іс-әрекеттер үшін қылмыстық-құқықтық қорғауды, жауапкершілікті және жазалауды көздейді. Бұл мақаланы құрудың ерекшелігі-өнерде қарастырылған білікті құрамдармен қатар. ҚР ҚК 362 (кінәлінің мемлекеттік лауазымы, ауыр зардаптар), бапта негізгі және білікті құрамдардың санкцияларының жоғарғы шектері сақталған, сондай-ақ зорлық-зомбылық немесе оны қолдану және қару немесе арнайы құралдарды қолдану қауіпі түріндегі қосымша біліктілік мән-жайлары көзделген.

Қаралып отырған қылмыстық құқық бұзушылықтың объективті жағы мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамның не оған теңестірілген адамның өз өкілеттіктерінен анық асып түсетін, азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделеріне не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне елеулі зиян келтіруге әкеп соққан қызмет бойынша іс-әрекеттер жасауы болып табылады және бұл іс-әрекеттер қоғаммен немесе мемлекетпен себептік байланыста болады. пайда болған салдарлар. Құрамы – материалдық болады, ал қылмыстық құқық бұзушылық субъектісінің әрекеттері азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін, сондай-ақ қоғам мен мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін айтарлықтай бұзды. Кез келген себеп салдары қылмысты аяқталған деп тану үшін жеткілікті.

Заң шығарушы айқынындайды, яғни өкілеттіктерден тыс шығу ол кінәліге көрініп тұрғанын көрсетеді.

Қылмыстық құқық бұзушылықтың субъективті жағы ҚР ҚК 362-бабында көзделгендей. Алайда, мотив өкілеттікті арттыру құрамының белгісі емес. Бұл оны орнатудың қажеті жоқ дегенді білдірмейді, бірақ жауапкершілік пен жазаны даралау тұрғысынан қарастырылуы керек.

Біліктілік мән-жайлары (2-бөлім) мыналарды көздейді: ҚР ҚК 362-бабының 3-бөлігінің лауазымды адамы жасаған дәл осындай іс-әрекетте жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адам жасаған іс-әрекеттің жасалғаны айтылады.

ҚР ҚК 362-бабының 4-бөлігі ҚР ҚК 362-бабының 1, 2, 3-бөлімдерінде көзделген, ауыр зардаптарға әкеп соққан не: а) зорлық-зомбылық немесе оны қолдану қатерін қолдану арқылы; б) қару немесе арнайы құралдарды қолдану арқылы; в) өзіне немесе басқа адамдарға

немесе ұйымдарға пайда мен артықшылықтар алу мақсатында жасалған әрекеттер немесе басқа тұлғаларға немесе ұйымдарға зиян келтіру; г) мүлікті жария етуге байланысты рақымшылық жасау туралы ҚР заңнамалық актісінде белгіленген қызметтік міндеттерді орындау кезінде.

Бұл жағдайда кінәлі адам физикалық немесе психикалық зорлық-зомбылықты кез-келген түрде, соның ішінде қауіп-қатермен жүзеге асыруды білуі керек. «Қару-жарақ немесе арнайы құралдар» ескертпесі (олардың тұжырымдамасы жеке адамға және қоғамдық қауіпсіздікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы тарауда қарастырылған) қару-жарақтың немесе арнайы құралдардың жауынгерлік қасиеттерін пайдалануды да, осы қолданудың нақты қауіпін де білдіреді, мысалы, жәбірленушінің алдында қапшықтан алынған тапаншаны сермеу. Ауыр зардаптар келтіруді сот белгілейді және факт мәселесі болып табылады.

Іс-әрекеттің субъектісі – арнайы лауазымды тұлғаның жалпы тұжырымдамасымен қамтылған. Мысалы: Ақтөбе облысы ПД Криминалдық полиция басқармасының аға жедел уәкілі Қ. 8 азаматты: М., Т., ағайынды Х, Д., Ж., И. екі полиция қызметкерін өлтірді деген күдікпен заңсыз ұстады. ПО Сазды полиция бөлімінің қызметтік үй-жайында Ақтөбе полиция подполковнигі К. газқағарды пайдаланып, сондай-ақ полиция қызметкерлерінің анықталмаған тергеуімен бірге дененің әртүрлі бөліктеріне көптеген соққылар жасап, көптеген жарақаттар, бас пен дененің көгеруі түрінде барлық жәбірленушілердің денсаулығына жеңіл зиян келтірді. Қорқыту мен ұрып-соғу нәтижесінде А. мен Д. кінәсін мойындады және достарына екі адамды өлтіруге бұйрық берді, бірақ олардың барлығы бұл қылмысқа қатысы жоқ. Сонымен қатар, М. және Х. қамауға алынып, бір ай бойы заңсыз қамауда ұсталды. Сонымен қатар, полиция подполковнигі К. Мұғалжар АІБ ғимаратында Г. куәгерден жауап алу кезінде оның қорғаушысы – адвокаты Б.-ға қарсы зорлық-зомбылық көрсетіп, оның арқасына жұдырықпен соққы берді.

Көрсетілген әрекеттері үшін Қ. 2008 жылғы 11 қарашадағы сот үкімімен ҚК 308-бабы 4-бөлігінің «а, в» тармағы бойынша үш жылға бас бостандығынан айырылды. Алматы облысы Ескелді аудандық сотының үкімімен Е. ҚК-нің 308-бабы 4-бөлігінің «а» тармағы бойынша бір жылға сынақ мерзімімен ҚК-нің 63-бабын

қолдана отырып, шартты түрде 3 жылға бас бостандығынан айырылды. Соңғы сот талқылауы барысында анықталғандай, Ескелді АПБ криминалдық полиция бөлімінің аға жедел уәкілі А. кәмелетке толмаған баланы заңсыз ұстады. белгісіз әйелдің тіркелмеген өтініші бойынша әмиянды ұрлады деген күдік бойынша. АПБ үй-жайында Е., заңды өкілі мен адвокаты болмаған жағдайда, кәмелетке толмаған адамнан ешқандай іс жүргізу құжаттарын жасамай жауап алды, содан кейін оны ұрып-соғып, алдыңғы тісін сындырып, ернін сындырды. Сот отырысында Е. өзінің кінәсін мойындамай, А.-ны ұстау фактісін жоққа шығарды, ал істе бұлтартпас дәлелдер болды. АПБ-ге жеткізу кезінде криминалист кәмелетке толмаған А-ны тіркеді, ұсталған адамның дене жарақаты жоқ екенін және оның ішкі істер бөліміне жеткізілгенін анық көрсететін фотосуреттер көрсеткен. Жүргізілген сот-медициналық

қуәландыру жасөспірімнің полицияда болған кезінде алған дене жарақаттарының бар екендігін растады (Бюллетень Верховного Суда РК 2014: 61-63).

Қорытынды

Мемлекеттің экономикалық дамуын, қоғам мүшелерінің құқықтары мен бостандықтарын тек қалыпты жұмыс істейтін мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары қамтамасыз ете алады. Мемлекеттік аппараттың дұрыс жұмыс істеуі әрбір лауазымды адамның өзінің қызметтік міндеттерін орындау үшін заңмен берілген құқықтарға қатаң сәйкестікте әрекет етуін көздейді. Белгілі бір жағдайлар болған кезде бұл талапты бұзу лауазымдық қылмысты тудырып, лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану деп пайымдаймыз (Лимарь 2023: 40).

Әдебиеттер

- Айдаев С.Г. Превышение должностных полномочий: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С.Г. Айдаев. – М., 2004. – 32 с.
- Алдекенов С.К. Объект превышения власти и должностных полномочий [Электронный ресурс] <https://cyberleninka.ru/article/n/obekt-prevysheniya-vlasti-i-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>. Коркунов Н.М. Русское государственное право. – М., 1892. – Т. 2. – 596 с.
- Балык П.П. Юридический анализ объективных признаков превышения должностных полномочий // [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskiy-analiz-obektivnyh-priznakov-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>
- Волженкин Б.В. Служебные преступления / Б. В. Волженкин. – М., 2000. – 368 с.
- Воробьева С.В., Волков И.А. Некоторые проблемы квалификации преступлений, связанных со злоупотреблением и превышением должностных полномочий // [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-kvalifikatsii-prestupleniy-svyazannyh-so-zloupotrebleniem-i-prevysheniem-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.
- Гааг И.А., Разыграева Е.Н. Проблемы квалификации преступлений, связанных со злоупотреблением и превышением должностных полномочий // [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-kvalifikatsii-prestupleniy-svyazannyh-so-zloupotrebleniem-i-prevysheniem-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>
- Греков К.А. Квалификация преступлений, совершаемых путем превышения должностных полномочий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Ростов-на-Дону – 2007. – 28 с.
- Давитадзе М.Д. Уголовная ответственность за превышение должностных полномочий [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-prevysheniye-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>
- Смелова С.В. Уголовная ответственность за превышение должностных полномочий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Рязань, 2009. – 29 с.
- Здравомыслов Б.В. Должностные преступления / ред. А.Н. Васильев. – М.: [б. и.], 1956. – 168 с.
- Кадников Н.Г. Особенности уголовной ответственности за злоупотребление должностными полномочиями и превышение должностных полномочий [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ugolovnoy-otvetstvennosti-za-zloupotrebleniye-dolzhnostnyimi-polnomochiyami-i-prevysheniye-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.
- Колесников М.В. Уголовная ответственность за превышение должностных полномочий в законодательстве постсоветских государств [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-prevysheniye-dolzhnostnyh-polnomochiy-v-zakonodatelstve-postsovetskikh-gosudarstv/viewer>.
- Коротаева М.А., Рябова Л.В. Некоторые проблемы квалификации преступлений превышения должностных полномочий [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-kvalifikatsii-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.
- Лимарь А.С., Михайлова И.А. Особенности квалификации превышения должностных полномочий // Вестник Белгородского юридического института МВД России имени И.Д. Путилина. – 2023. – № 2. – С. 39-44.
- Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. – М.: Госюриздат. 1960. 228 с.

Индекс восприятия коррупции (англ. Corruption Perceptions Index, CPI) — составляемый международной неправительственной организацией Transparency International показатель с целью отражения оценки уровня восприятия коррупции аналитиками и предпринимателями по стобалльной шкале. [Электронный ресурс] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>

Применительно к этому моменту см.: Выводы суда о совершении преступления с применением специальных средств — наручников признаны необоснованными (извлечение): постановление 2уп-151-13 // Бюллетень Верховного Суда РК. — 2014. — № 1. — С. 61-63.

Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления / А. Н. Трайнин. — М., 1957. — 364 с.

Светлов, А.Я. Ответственность за должностные преступления / А. Я. Светлов. — Киев, 1978. 304 с.

Султанов В.Н. Уголовно-правовые вопросы квалификации основного состава превышения должностных полномочий [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovno-pravovye-voprosy-kvalifikatsii-osnovnogo-sostava-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.

Фадеев Л.Б. Квалификация преступлений, совершаемых путем превышения должностных полномочий. — М.: Лаборатория книги, 2010. — 155 с.

References

Ajdaev S.G. (2004) *Prevyshenie dolzhnostnyh polnomochij*; avtoref. dis. ... kand. jurid. nauk [Abuse of official authority: abstract of the dissertation. ... cand. Jurid. Sciences]/ S.G. Ajdaev. — М. — 32 s.

Aldekenov S.K. *Ob#ekt prevysheniya vlasti i dolzhnostnyh polnomochij* [The object of abuse of power and official authority] [Jelektronnyj resurs] <https://cyberleninka.ru/article/n/obekt-prevysheniya-vlasti-i-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.

Balyk P.P. *Juridicheskij analiz obektivnyh priznakov prevysheniya dolzhnostnyh polnomochij* [Legal analysis of objective signs of abuse of office] // [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskij-analiz-obektivnyh-priznakov-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>

Volzhenkin B.V. *Sluzhebnye prestuplenija* [Official crimes]/ B. V. Volzhenkin. — М., 2000. — 368 s.

Vorob'eva S.V., Volkov I.A. *Nekotorye problemy kvalifikacii prestuplenij, svyazannyh so zloupotrebleniem i prevysheniem dolzhnostnyh polnomochij* [Some problems of qualification of crimes related to abuse and abuse of official authority] // [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-kvalifikatsii-prestuplenij-svyazannyh-so-zloupotrebleniem-i-prevysheniem-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.

Gaag I.A., Razygraeva E.N. *Problemy kvalifikacii prestuplenij, svyazannyh so zloupotrebleniem i prevysheniem dolzhnostnyh polnomochij* [Problems of qualification of crimes related to abuse and abuse of official authority] // [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-kvalifikatsii-prestuplenij-svyazannyh-so-zloupotrebleniem-i-prevysheniem-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>

Grekov K.A. *Kvalifikacija prestuplenij, sovershaemyh putem prevysheniya dolzhnostnyh polnomochij*. Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata juridicheskikh nauk. [Qualification of crimes committed by abuse of official authority. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of jurisprudence science.] — Rostov-na-Donu — 2007. — 28 s.

Davitadze M.D. *Ugolovnaja otvetstvennost' za prevyshenie dolzhnostnyh polnomochij* [Criminal liability for abuse of official authority] [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-prevyshenie-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>

Smelova S.V. (2009) *Ugolovnaja otvetstvennost' za prevyshenie dolzhnostnyh polnomochij*. Avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata juridicheskikh nauk [Criminal liability for abuse of official authority. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of jurisprudence science]. — Rjazan', 2009. — 29 s.

Zdravomyslov B.V. *Dolzhnostnye prestuplenija* [Official crimes] / red. A.N. Vasil'ev. — М.: [b. i.], 1956. — 168 s.

Kadnikov N.G. (2014) *Osobennosti ugolovnoj otvetstvennosti za zloupotreblenie dolzhnostnymi polnomochijami i prevyshenie dolzhnostnyh polnomochij* [Features of criminal liability for abuse of official authority and abuse of official authority] [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ugolovnoj-otvetstvennosti-za-zloupotreblenie-dolzhnostnymi-polnomochiyami-i-prevyshenie-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.

Kolesnikov M.V. (2016) *Ugolovnaja otvetstvennost' za prevyshenie dolzhnostnyh polnomochij v zakonodatel'stve postsovetskikh gosudarstv* [Criminal liability for abuse of official authority in the legislation of post-Soviet states] [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnaya-otvetstvennost-za-prevyshenie-dolzhnostnyh-polnomochiy-v-zakonodatelstve-postsovetskikh-gosudarstv/viewer>.

Korkunov N.M. (1892) *Russkoe gosudarstvennoe parvo* [Russian state law]. — М. — V. 2. — 596 p.

Korotaeva M.A., Rjabova L.V. *Nekotorye problemy kvalifikacii prevysheniya dolzhnostnyh polnomochij* [Some problems of qualification of abuse of office] [Jelektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-kvalifikatsii-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.

Limar' A.S., Mihajlova I.A. *Osobennosti kvalifikacii prevysheniya dolzhnostnyh polnomochij* // *Vestnik Belgorodskogo juridicheskogo instituta MVD Rossii imeni I.D. Putilina*. — 2023. — № 2. — S. 39-44. [Features of the qualification of abuse of official authority // *Bulletin of the Belgorod Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia named after I.D. Putilin*. — 2023. — No. 2. — pp. 39-44.]

Nikiforov B.S. (1960) *Obekt prestuplenija po sovetскому ugolovnomu pravu* [The object of a crime under Soviet criminal law]. — М.: Gosjurizdat. — 228 p.

Индекс воспријатја коррупији (англ. Corruption Perceptions Index, CPI) — состављаеми международној неправител'ственној организациј Transparency International показатељ с цел'ју отразенја оцелки уровња воспријатја коррупији аналитиками и

predprinimateljami po stoball'noj shkale [The Corruption Perceptions Index (CPI) is an indicator compiled by the international non—governmental organization Transparency International in order to reflect the assessment of the level of perception of corruption by analysts and entrepreneurs on a one-hundred-point scale]. [Elektronnyj resurs] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>

Primenitel'no k jetomu momentu sm.: Vyvody suda o sovershenii prestuplenija s primeneniem special'nyh sredstv—naruchnikov priznany neobosnovannymi (izvlechenie): postanovlenie 2up-151-13 // Bjulleten' Verhovnogo Suda RK. – 2014. – № 1. – S. 61-63. [With regard to this point, see: The court's conclusions on the commission of a crime using special means—handcuffs were found to be unfounded (extraction): Resolution 2up-151-13 // Bulletin of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan. – 2014. – No. 1. – pp. 61-63.]

Trajnin A.N. Obshee uchenie o sostave prestuplenija [The general doctrine of the composition of a crime] / A. N. Trajnin. – M., 1957. – 364 s.

Svetlov, A.Ja. Otvetstvennost' za dolzhnostnye prestuplenija [Responsibility for official crimes] / A. Ja. Svetlov. – Kiev, 1978. 304 s.

Sultanov V.N. Ugolovno-pravovye voprosy kvalifikacii osnovnogo sostava prevysheniya dolzhnostnyh polnomochij [Criminal law issues of qualification of the main staff of abuse of official authority] [Elektronnyj resurs] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovno-pravovye-voprosy-kvalifikatsii-osnovnogo-sostava-prevysheniya-dolzhnostnyh-polnomochiy/viewer>.

Fadeev L.B. Kvalifikacija prestuplenij, sovershaemyh putem prevysheniya dolzhnostnyh polnomochij [Qualification of crimes committed by abuse of official authority]. – M.: Laboratorija knigi, 2010. – 155 s.

Авторлар туралы мәлімет:

Данияров Санжар Дауренович (корреспондент автор) – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің докторанты (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: smoke9988@mail.ru);

Джансараева Рима Еринатовна – заң ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: Rima.Jansaraeva@kaznu.edu.kz).

Information about authors:

Daniyarov Sanzhar Daurenovich (corresponding author) – doctoral student of the Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty, e-mail: smoke9988@mail.ru);

Jansareva Rima Erinatovna—doctor of jurisprudence science, professor, Head of the Department of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan, e-mail: Rima.Jansaraeva@kaznu.edu.kz).

Тіркелді: 20 қаңтар, 2024 ж.

Қабылданды: 20 наурыз, 2024 ж.